

32

S. D. J.
DISSERTATIO ACADEMICA,
DE
A M I U S U C A D
HISTORIÆ
POLITICO MAGIS, QUAM ETHICO;
QUAM,
ADSENT. AMPL. PHIL. ORD. IN REG. AC. UPS.
PRÆSIDE,
MAG. CAROLO
FRED. GEORGII,
HISTOR. PROFESS. REG. ET. ORD. FAC.
PHIL. H. T. DECANO,
PRO OBTINENDIS SUMMIS IN PHILO-
SOPHIA HONORIBUS,
PUBLICO EXAMINI MODESTE SISTIT,
SAMUEL JUSLENIUS
V E S T E R - G O T H U S .
IN AUDITORIO CAR. MAJ. D. XI. JUNII,
ANNI MDCCCLXI.
H. P. M. S.

U P S A L I A E.

Biskopinnan,

VÅLBORNA FRU

CATHARINA SCHULTZ,

Min Huldesta Moder.

Så litet som barn kunna updraga sig sjelfva, om de i sina spåda år skulle handlöst lämnas, så mycket större är deras förbindelse, som nådt den lye-

lyckan, att af kåra Förlädrar ömt handhafvas. Jag
stannar billigt i en vördnadsfull håpenhet, då jag be-
tänker den Allvisa Försynens nådiga skickelse, som
ock satt mig bland dessa lyckeligas antal; Ock ebu-
ru Han tåcks risa, igenom en Kår Faders tidiga kå-
dankallande, och en svår tryckande fattigdom, lik-
väl qvarlämnat en Huld Moder, som med öma skul-
dror burit den drygaste delen, och Hvars välgärnin-
gar åro större, än att de nog vårdigt kunna beskrif-
vas. Min skuld är således oändelig, och min oför-
mögenhet, att på något sätt kunna afbórda den sam-
ma, lika stor. Lågg derföre Min Huldesta Moder
ån en välgerning till den färre mångden. Tillåt att
dessa blad Eder upoffras, som ett litet vedermåle af
den barnliga kärlek och tacksamhet, hvilka hos mig
aldrig skola upphöra. Herren göre Min Käresta Mo-
ders dagar så långa, som fälla, önskar af trognaste
kjerta

Min Käresta Moders

lydigste son
SAM. JUSLENIUS.

VIRIS,
Amplissimo Maximeque Reverendo,
**D:NO VILH. CAROLO
VICTORIN,**

S. S. Th. DOCT. Celeberrimo, PAST. & PRÆP.
Lidecopensium Adcuratissimo,
nec non
Amplissimo atque Consultissimo

**D:NO JONÆ
CARLSTEDT,**

Provincie Helsingforsensis CAMERARIO Spe-
ctatissimo,

Adfinibus Suis Dilectissimis.

Vestræ , Adfines Honoratissimi , erga me
caritatis , adfectusque vere fraterni , memor ,
hasce , Vobis , in tesleram gratissimi animi ,
pagellas , do , dico , dedico ,

Carissimorum
Nominum Vestrorum

cultor indefessus
SAM. JUSLENIUS.

B. c. D.

§. I.

Istoriam, illam rerum gerenda.
rum velut animam, in omnes
vitæ partes mirificam transfun-
dere utilitatem, nemo, qui e-
am vel a limine salutavit, i-
verit inficias. Hæc aliarum sci-
entiarum lux est, atque viam
cuique, in iis, quæ ad has comparandas spectant,
desudanti aperit. In Historia, tanquam in augusto
mundi theatro, intueri licet hominum, in omni for-
tuna, ingenia, mores, dicta, facta, consilia, ar-
morum adparatus, prælia, in præliis ancipitem
fortunæ aleam, bellorum dubios eventus. Illinc
petuntur exempla illustria virtutum, vitiorum, sa-
lutaria semper, si bona mens eligit atque excerpit.
Unde T. LIVIUS (in præfat. ad Hist. Rom.): *Hoc*
illud est, inquit, præcipue in cognitione rerum salu-
bre

bre ac frugiferum, omnis te exempli documenta, in
 illustri posita monumento, intueri: inde tibi tuæque
 Reipublicæ, quod imitere capias: inde fœdum ince-
 ptu, fœdum exitu, quod vites. Ergo quod alioquin
 magno labore, perlongo temporis spatio, nec sine
 vitæ nonnunquam discrimine, esset perdiscendum, id
 absque singulari sumtu, maximoque cum fructu,
 celeri lectionis ala pervolare potest Historiarum cul-
 tor. Nihil auribus hauriendum, nihil spectandum
 oculis se offert, quod in amplio hoc vitæ speculo
 contemplari nequeat. Tantum itaque abest, ut in
 intimiores scientiarum penetrent recessus, ut potius
 oleum, quod ajunt, & operam perdant, qui stu-
 dium Historicum negligunt. Quemadmodum enim
 illi, quorum prora maris secat undas, optata non
 attingunt litora, nisi navigantium regulas, tanquam
 amussim sequantur; sic Ethico aut Politico studio
 operam navaturi ad metam non pervenient, nisi ab
 ipso fonte, Historiam loquor, bibant. Et quam-
 vis utrique non spernendum commonet usum, ar-
 etiori tamen vinculo cum Civili, quam Ethica sci-
 entia, conjunctam esse eam, paucis ostendere in-
 duximus in animum. Sed quoniam arctis circum-
 scribimus temporis angustiis, ut exili conatui, nec
 ad argumenti dignitatem adtemperato faveas, C.L.
 mitioreisque adhibeas censuram omnibus conten-
 do precibus.

§. II.

Prius vero quam ad rem ipsam apertius expla-
 nandam adgrediamur, paucula generatim monuis-
 se

se haud abs re fuerit de Historiæ natura & fine; quo intelligantur melius, quæ deinceps sumus exposituri. Historiam non incommode definit DEGOR. WHEAR (in Select. hiem.) per notitiam rerum singularium, eo fine suscepit, ut earum memoria conservetur, atque inde universalia evidenter confirmantur, quibus ad bene beateque vivendum instruamur. Cui consentit definitio, quam tradit GERH. JOH. VOSSIUS (Lib. de arte Hist. c. IV.). Et sic res, quas suo Historia coërcebit amplexu, non sunt nisi singulares; qua quidem subjecta sibi materia, quum ab artibus & scientiis aliis, tum etiam a Poësi distinguitur Historia: Η μὲν γὰρ πόμοις, inquit, ARISTOTELES de arte Poëtica, μᾶλλον τὰ καθόλας, η δὲ Ἰσοπία τὰ καὶ ἔναστον λέγεται. Sed vero non res singulares omnes, cuius demum cunque ordinis fuerint & momenti, dignæ satis sunt, in quibus exponendis desudet Historicus: *in rebus*, ait CICERO (de Orat. Lib. II.), *magnis memoriaque dignis Historia versatur*. Sunt autem illa αξιομήμονευτα, quæ moribus formandis inservient, vitæque instruendæ humanæ, sive eam generatim spectes, sive restringas ad gubernationem domus, Scholæ, Ecclesiæ, Reipublicæ (vid. VOSSIUM I. c.). Itaque quum nonnisi utilitatem, humano conciliandam generi, spectet Historicus, religioni ducat sibi, jucundis mendaciis, fictisque, & ad leves oblectandos legentium animos, compositis unice narrationibus, sacrum profanare opus; id enim fabularum Romanenium architecti sibi habeant proprium, utpote

qui parum ad utilitatem, ad delectationem, otiumque male feriotorum fallendum referant pleraque. Ita tamen veritatem indeque pendulam utilitatem sectetur Historicus, ut non omnem abjectiat curam, gratis quidem, sed innoxii & veritatem non laesuris delinimentis legentium capiendi animos: hoc enim condimento temperata veritas facilius in mentes influet, & altiores ager radices (vid. LUCIAN. πῶς δεὶς Ἰσορίαν συγγράφειν). Ut vero præterea, quem querit, consequatur finem Historiæ scriptor, non satis ipsi erit continentem pertexere rerum gestarum seriem, sed simūl meminisse eum oportet rationum & moventium caussarum, quæ mentes agitaverint ad bella suscipienda, pacis fœdera jungenda, vel rumpenda, compulerint. Verbo, non modo casus eventusque rerum, sed ratio etiam caussæque noscantur (vid. TACIT. Annal. L. XIV). Hoc si observaverit ille, qui ad Historiam condam adpellit animum, æternitati scribet, hoc est, monumenta relinquet, unde omnis posteritas, quod privatum, quodque publice conducat, hauriat. Qua vero hoc fiet ratione, id sequitur ut paucis jam indicemus.

§. III.

Ea est humanæ mentis natura, ut partim in turpi versemur ignoratione eorum, quæ divina exigit voluntas, partim desides simus in honestatis & virtutis studio emetiendo: adeo ut ad felicitatem obtinendam interesse videatur quam maxime, ut sint, quæ homines sui admoneant officii, & torpentem ex-

excitent ignaviam. Philosophorum præcepta per multum quidem hoc faciunt, sed delicatum adeo plerosque tenet fastidium, ut ad saluberrimas regulas & demonstrationes exquisitissimas surdos se præbeant, nisi pulchra virtutis facies & vitiorum deformitas quasi coram exhibeantur spectandæ. Hanc ego gloriam merito delegavero Historiæ, ut quæ non Rerum modo publicarum vicissitudines, ortus & occasus, sed privatorum quoque exponat fata, doceatve, quæ præmia ornaverint gnavos virtutis cultores, quæque penæ projectam expiaverint scelestorum protervitatem & nequissima ausa. Itaque quisquis in hoc, vere Archimedeum, speculum inspexerit, non potest non cernere, quæ maculæ vitam deforment humanam, qui cultus & ornamenta illam deceant, qui scopuli vitandi, & qua via grassari quis oporteat ad gloriam & felicitatem. Præcipue vero hinc illi petendi sunt stimuli, qui languentem animum incitaturi sint ad honesta quævis sectanda & fugienda turpia. Si enim Miltiadis spectata tropæ Themistocli excussere veternum, nec turpi eum desidia indormire siverunt, & Cæsar ad visam Alexandri imaginem ingemuit, quasi pertæsus ignaviam suam, quod nihil memorabile a se actum esset, ea ætate, qua Alexander terrarum orbem subegisset (vid. SVETON. L. I. c. VII); quantum acriori stimulo eo impellentur mortales, ut gestiant ipsi super sua moliri laude labores, dum egregia aliorum facta & pulcerrima facinorum præmia litterarum monumentis ad poste-

ritatem transmissa legunt. Hunc Historiæ non spernendum usum spectavit CICERO, dum illam vocitat *Magistram vitæ*, & DIONYSIUS Halicarnassensis, qui eandem adpellat Φιλοτοφίαν εἰς παιδεύματαν. Sed vero, licet negari non possit, quin Historia sit cuilibet privatim, ad vitam recte instituendam, utilis admodum, non ideo tamen quisquam dixerit esse eam ita necessariam, ut sine illius adminiculo nulla condi possint morum præcepta, aut nulla inveniantur extra illam virtutis incitamenta. Factum enim est eruditorum industria, ut aliæ, & viam, qua sit eundum, monstraturæ, & frigescens studium inflammaturæ, faces sint detectæ, ne que adeo omnibus, ad felicitatis metam properantibus, almæ supplicare Historiæ sit necesse.

§. IV.

Et primum quidem hunc in censem suo jure vocandæ sunt fabulæ, quas Græci ἀνθες vel ἀπολόγις adpellitare solent. Est autem apodus, designante SCALIGERO (v. Poët. 3. 83.), narratio ficta de re quapiam, cum attributione παράθεσις aut ἡγέθεσι, vel cum oratione, vel sine ea, ut ex ea aliquid ad humana commoda designetur. Nimirum obliqua vitiorum insestatio, quæ in fabulis regnat, multo est, ad excitandos & commovendos animos, efficacior aperta quavis reprehensione & simplici monitu. Vulpeculæ astutiam, vim leonis, lupi rapacitatem, & mordacitatem denique canis, apto effictam artificio, quisquis vel legerit, vel audierit, non potest non stimulo quodam admoneri & tangi pudore, si ipse

ipse cognatis vitiis fuerit adfinis. Hinc morum do-
ctores sapienter admodum severiora præcepta hisce
mollire condimentis svererunt: & qui ad omnes ad-
monitiones & castigationes obduruerant, illi, vel
unico auditio apolo, ad meliorem rediere fru-
gem. Exemplo fuerit tumultuans Romana plebs,
quæ ubi in sacrum secesserat montem, audita a Me-
nenio Agrippa fabula dissidentium in corpore hu-
mano membrorum, eo est inducta, ut, deposita
ira, ad suos redierit penates, & concordiæ vinculo
cum patribus jungi se passa sit (vid. LIV. L. II.c.
XXXII.). Hunc apologorum usum delineavit
PHÆDRUS) in Præfat. Libr. II.):

*Exemplis continetur Aësopi genus,
Nec aliud quidquam per fabulas quæritur,
Quam corrigatur error ut mortalium,
Acutaque se diligens industria.*

§. V.

Aliam vero præterea nobis aperuerunt viam
ad vitæ emendationem, qui morum charæcteres, ex
plurium observata vitæ ratione, consuerunt. Et
hos quidem, parum abest, quin dicam melius con-
suluisse Ethicæ Philosophiæ parti, quam omnes &
Philosophos & Historiæ conditores. Videlicet ne-
mo facile est mortalium, quin naturalem habeat &
honestatis & recti sensum, & generatim saltem sci-
at, quo debeat tendere: atque adeo in id præcipue
est adlaborandum, ut oblivious excutiatur sopor
& virtutis amore inflammetur mens. Fiet autem
hoc commodiſſime, si vitæ nœvi & decora, vivis
dep̄i-

depicta coloribus, ob oculos ponantur. Neque
 quidem negandum est, quin ab Historicis compo-
 sitæ hominum vitæ istiusmodi nobis sistant specu-
 lum, in quo vitia spectentur & virtutes: Sed cum
 Historici sit dicere, quales fuerint hominis mores,
 non quales debeant esse, & in nullius non vita bo-
 na sint malis immersa, ac sub virtutis umbra saepi-
 us vitia delitescant, non facile in ullius hominis de-
 scripta vita perfectam cernes vel vitii imaginem,
 vel virtutis, nec, nisi admodum fueris perspicax,
 in continentia actionum variarum serie internoscet
 quod certum prodat vitium, ab eo, quod repre-
 hensione careat. Huic incommodo medentur sic
 dicti morum characteres. Quemadmodum enim
 pictor imaginem effecturus Veneris, omnibus absolu-
 tam numeris, non ad unius exemplar virginis
 illam exprimit, cum nulla sit adeo formosa, quin
 suis laboret nævis, sed imaginationis ope, plures
 sibi præsentes sistit facies, & ex singulis ea delibat,
 quæ consummando inserviant operi: ita morum
 expressurus characteres, non vitium adumbrat, vel
 virtutem, qualia in hoc vel illo deprehenduntur,
 sed quæ in pluribus observat, ea omnia, præcisus
 heterogeneis, in unam quasi tabulam conjicit, ut
 inde nascatur imago, qualis in nemine uno inven-
 tur. Itaque mirum non est, si hujuscemodi mo-
 rum notationes & facilius moveant animos & for-
 tius, quam ullæ ab Historicis ad vivum expressæ
 imagines. Eadem cum illis via & ad eundem fi-
 nem tendunt comœdiæ, utpote quæ vitia homi-
 num

num ita insecentur, ut suam cuique dent personam, quam per totum drama tuebitur ita, ut sui obliviscatur nunquam, nunquam mentito vulnu confundat spectantes, & decipiatur. Quo fit, ut quod sibi vitium sumvit exagitandum Poëta, ejus omnes deformitatis notas, sine errore ullo, quisque spectantium cernat; quod non peræque usu venire solet illis, qui in Historiæ immissi campum, expressa humanæ vitæ decora vel dedecora jubentur observare. Nec est, quod credas ex ipsa demum rerum veritate, quam sancte adeo profitetur Historia, huic nostræ præ æmulis fabulis palmam hoc in argumento deferendam esse necessario, cum perplurima vulgataque fatis doceant experimenta, non minorem multo his, quam illi, inesse forte animos commovendi vim, flectendique facultatem.

§. VI.

Ex illis, quæ haetenus sunt dicta, liquere arbitror Ethicum Historiæ usum eximium quidem esse, sed non necessarium adeo, quin illa, in moribus & nostris & aliorum emendandis, carere possumus. At vero, qui in politico decurrere campo sine periculis offensis gestit, ei profecto, si cui alii, pernecessaria est exquisita Historiæ cognitio, ut quæ sæpius illum, nisi cum maximo publicæ rei damno, non potest deficere. Qui Rempublicam gubernandam suscipit, hoc non adjutus subsidio, is perinde facit, ac si quis vastum maris æquor fragili vellet carina percurrere, nec cynosura notata, nec

B

He-

Helice. Non est Politici, dum ad clavum sedet
 Reipublicæ, otiose dormire, sed apertos continue
 & intentos habebit oculos; quam fieri potest, sol-
 lertissime in posterum providebit, hoc est, ea stru-
 et consilia, quibus omnes fortuiti præcaveantur of-
 fensus, maximusque felicitatis cumulus addatur Ci-
 vitati. Id ut fiat, sagacissime odorabitur, quid ex
 præterito & præsenti statu in posterum sit nascitu-
 rum: nam, præter observatum sedulo caussarum &
 effectuum nexum, non est aliud fundamentum, cui
 Reipublicæ salutaria superstrui consilia possint. Sed
 vero in mundo Politico & Morali omnia sunt con-
 tingentia & anticipis eventus; non hic ut in regno
 Physico, causa causæ nexa hunc necessario gignit
 effectum. Sola, quantumvis sagacissima, prælen-
 tis status scrutatio non menti insinuat certam futu-
 ri notitiam. Ad casus itaque similes hic est confu-
 giendum. Hæc vel illa Respublica similibus olim
 convestita fuit circumstantibus rebus, quæ hunc,
 illum, peperere effectum, tristisque vel læti even-
 tuſ adtulere consecutionem: inde probabili admo-
 dum conjectura auguratur animus, eundem etiam
 hic futurum esse rerum exitum. Atque hinc ea ex-
 struuntur consilia, quibus commoda fata promove-
 antur, arceantur tristia. Innituntur autem illa con-
 silia solerti comparatione statuum, præsentis & præ-
 teritorum: illius cognitionem adcurata cujusque
 observatio & scrutatio gignit, horum vero memo-
 riam subministrabit Historia, fida illa rerum gesta-
 rum custos. *Uſus ergo Historiæ, verba sunt VOS-*
SII

SIV (in Orat. de utilit. Hist.), in civili prudentia est apertus. Siquidem Historia docet varias Rerum publicarum formas, varios gentium mores. Historia, quid publicis in consiliis agatur, quæ caussæ, qui modus & eventus, narrat. Historia exponit, quomodo cum Regibus & subditis, quomodo cum civibus atque exteris agendum sit: quomodo seditiones civiles, aut castrenses præcaveri queant, vel sedari. Historia demonstrat, quæ pace vel bello, Rempublicam e parva maximam rediderint, quæ contra labe-factarint, aut everterint. Ex Historia nata sunt quæcunque de illis præcipiunt Philosophi. Ex Historia exempla petita sunt, quibus præcepta hæc comprobentur ad cavenda alia, aliq ad imitandum. Historia igitur & fundamentum prudentiæ Civilis & fastigium. Ita quidem VOSSIUS.

§. VII.

Sed dixerit quispiam, naturale ingenii acumen usu excultum & politum, etjam sine multa Historiæ cognitione, & Civili & Militari prudentiæ comparandæ sufficere. Paucis respondemus. Facilem quidem in Politico requirimus ingenii vim; sed si quis, quam Historia præbet, adspersnatus lucem, suæque unice confisus perspicaciæ consilia struxerit, quæ bella gerenda, quæ paëta ineunda, quæ leges & instituta condenda &c, non melius rem suam aget, quam si quis fecundæ imaginationis lusum se-cutus, suo in cerebro exstrueret Physicum syste-ma, nullo suffultum experimentorum fundamento. Qui vero proprium cujusque usum ad prudentiam

Civilem gignendam sufficere dicitant, næ illi non satis pendere mihi videntur, quam exiguum nobis natura circumscripserit vivendi circulum, quamque parum dimidii, si cui quidem contigerit illa, seculi sufficiat experientia illis omnibus pernoscendis casibus & definiendis, qui Rem publicam administraturis sese offerunt. Certe illis non raro Respublica stipatur rebus circumstantibus, illæ in Politico stadio occurront salebræ, ut totum te oporteat memoria remetiri Historiæ campum, si quidem velis definire, quomodo te illinc expediās. Expendere oportet, inquit VOSSIUS (in Orat. laud.), quam raro singulis se officiis rerum magnarum occasio. Eoque uno in homine quarundam & gravium rerum usum esse posse, at vix plurimum: saltem raro tante frigidam etatem & rebus gerendis minus idoneam: & ne sic quidem majorem, quam unius hominis etas comprebendat. In Historia autem multo amplior consiliorum & eventuum est multitudo ac varietas. Immo complectitur illa, quidquid pene per experimenta homines omnes, omnibus terris, seculis omnibus didicere (Conf. qui hac de re pluribus agit AGOST. MASCARDI, Italus, dell' Arte Hist Tratt terzo). Quid multa? Cum privata in vita, Historiæ, aliqua saltem ratione, agant partes fabulæ atque apologi illius vero in locum, publicam si respexeris vitam, quod possit suffici, reperiatur nihil, constare velinde existimaverim, latius, quam in morum Doctrina, per Civilis scientiæ campos Historiarum patere usus. Et paucis his pro ratione & temporis, & facultatum, & ingenii delibatis subsisto: dum verbo monuero, quod nemini non advertenti vel leviter animum patere arbitror, ipsi, de quo diximus, Politices studio, recentiorē, quam antiquiore, Historiam ubiores multo præbere extantioresque utilitatis fructus

